

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості

Суспільно небезпечні діяння, що порушують встановлений у суспільстві порядок статевих відносин і основні принципи статевої моральності, виражаючись у посяганні на статеву свободу та статеву недоторканність особи.





РОЗДІЛ 1

Нова парадигма зґвалтування та сексуального насильства

З 2019 року Україна кардинально змінила підхід до кваліфікації зґвалтування (ст. 152 КК) та сексуального насильства (ст. 153 КК), імплементувавши положення Стамбульської конвенції. Центральним поняттям стала добровільна згода.

Ст. 152 (Зґвалтування)

Дії сексуального характеру з вагінальним, анальним або оральним проникненням без добровільної згоди

Ст. 153 (Сексуальне насильство)

Будь-які інші дії сексуального характеру без проникнення, вчинені без згоди

Концепція добровільної згоди: «Так означає так»

Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи з урахуванням супутніх обставин. Для юридичної значущості згода має відповідати критеріям F.R.I.E.S.



Freely given — Добровільна

Без шантажу,
маніпуляцій,
психологічного
тиску чи
зловживання
владою



Reversible — Відклична

Можна змінити
думку в будь-який
момент, навіть під
час процесу



Informed — Інформована

Особа має знати всі
обставини ситуації



Enthusiastic — Зацікавлена

Активне
підтвердження
бажання, не просто
відсутність «ні»



Specific — Конкретна

Згода на один вид
активності не
означає згоди на
інший

Обставини, що виключають добровільність згоди

Навіть якщо особа сказала «так», згода не визнається дійсною за певних обставин. Закон чітко визначає ситуації, коли згода не може бути юридично значущою.

Сп'яніння

Стан сильного алкогольного чи наркотичного сп'яніння

Непритомність

Особа спала або була непритомною

Залежність

Використання службового чи матеріального становища

Тонічна нерухомість

Біологічна реакція організму на стрес, коли мозок паралізує м'язи

Важливо

Тонічна нерухомість більше не трактується як «мовчазна згода». Це визнана біологічна реакція на травматичну ситуацію.

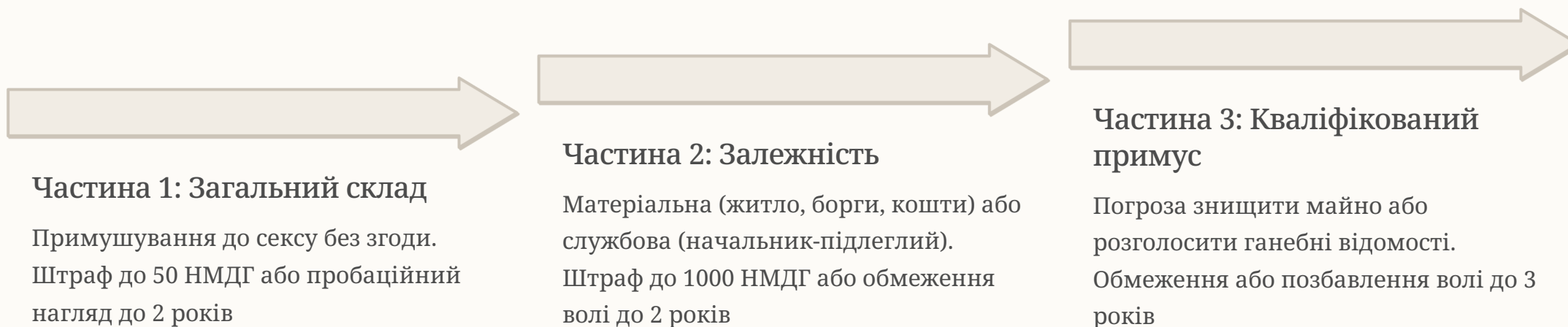
Зміна парадигми: до і після 2019 року

Реформа кримінального законодавства докорінно змінила підхід до розслідування та кваліфікації статевих злочинів. Порівняння старого та нового підходів демонструє революційні зміни у правовій системі.

Параметр	Стара школа (до 2019)	Нова парадигма (зараз)
Головне питання	«Чи чинила вона опір?»	«Чи надав він/вона згоду?»
Роль синців/травм	Обов'язковий доказ насильства	Додатковий, але не обов'язковий доказ
Мовчання	Трактувалося як відсутність заперечень	Трактується як відсутність згоди
Зміна думки	«Сама винна, що прийшла»	Згоду можна відкликати в будь-яку секунду

Примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК)

Стаття 154 КК охоплює ситуації, де злочинець не застосовує фізичну силу, а «затискає в кут» обставинами. Це сходинки тиску, де кожна частина статті відображає різний рівень примусу.



Дії сексуального характеру з особою до 16 років (ст. 155 КК)

Головна теза: згода дитини до 16 років юридично не існує. Об'єктом злочину є статеві недоторканість особи, а обов'язковою ознакою — наявність проникнення.



Частина 1

Дії з проникненням щодо особи до 16 років. Обмеження або позбавлення волі до 5 років



Частина 2: Обтяжуючі обставини

Вчинені близькими родичами, членами сім'ї, опікунами або за винагороду. Позбавлення волі 5-8 років



Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК)

Стаття 156 КК охоплює розпусні дії щодо осіб до 16 років без проникнення. Це може включати доторки, демонстрацію геніталій, маніпуляції з дитиною для збудження.

Частина 1

Вчинення розпусних дій щодо особи до 16 років. Обмеження або позбавлення волі до 5 років.

Частина 2

Дії щодо малолітньої особи або вчинені членами сім'ї, близькими родичами, опікунами. Позбавлення волі 5-8 років з можливим позбавленням права на посади до 3 років.



Домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК)

Стаття 156-1 — це відповідь на цифрові загрози. Навіть якщо дитина не постраждала фізично, сам факт «полювання» на неї в інтернеті з метою сексу вже є закінченим злочином.

1

Частина 1

Пропозиція зустрічі особі до 16 років для сексуальних дій + хоча б одна дія для реалізації

2

Частина 2

Пропозиція зустрічі неповнолітній особі для втягнення у виготовлення дитячої порнографії

3

Частина 3

Повторне вчинення, за змовою групою осіб або щодо малолітньої особи

Розбещення vs Домагання: ключові відмінності

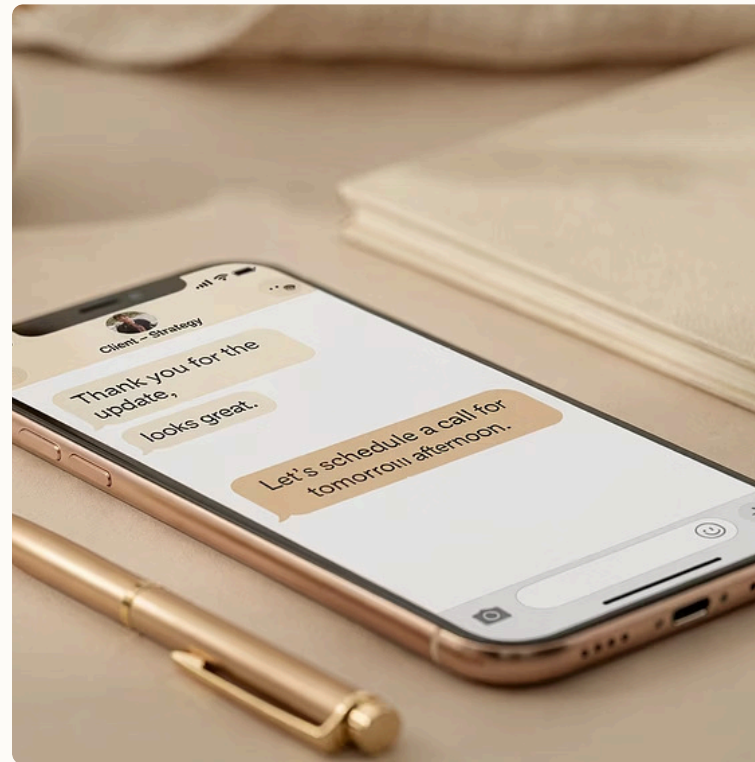
Статті 156 та 156-1 часто плутають, але вони мають чітку межу за формою вчинення. Розуміння цих відмінностей критично важливе для правильної кваліфікації злочину.



Ст. 156 (Розбещення)

Суть: «Розпусні дії»

Форма: Доторки, демонстрація геніталій, маніпуляції з дитиною для збудження



Ст. 156-1 (Домагання/Грумінг)

Суть: «Пропозиція зустрічі»

Форма: Найчастіше онлайн. Пропозиція зустрітися + хоча б одна дія (приїхав, купив квиток, надіслав локацію)



РОЗДІЛ 3

Особливості доказування статевих злочинів

Доказування у справах про статеві злочини вважається однією з найскладніших ділянок кримінального процесу. Злочини зазвичай вчиняються без свідків, а доказова база часто знищується через шок або бажання потерпілого «змити» наслідки події.

- ❑ **Ключова зміна:** Фокус змістився від доказування сили до доказування відсутності згоди. Невербальна поведінка та обставини вчинку стали критично важливими.

Спеціальні види експертиз

У справах про статеві злочини висновки експертів часто стають «королевою доказів». Три основні типи експертиз формують доказову базу.



Судово-медична експертиза

Пошук ДНК винного на тілі та одязі, виявлення мікротравм за допомогою ультрафіолету.

Важливо: відсутність тілесних ушкоджень не спростовує факт зґвалтування



Судово-психологічна експертиза

Підтвердження стану тонічної нерухомості, встановлення психологічної травми, характерної для жертв сексуального насильства (ПТСР)



Судово-психіатрична експертиза

Проводиться щодо підозрюваного для виявлення розладів статевої переваги, важлива для кваліфікації за статтями 155, 156

Робота з цифровими доказами

Багато статейних злочинів починаються або супроводжуються комунікацією в мережі. Цифрові докази стали невід'ємною частиною розслідування, особливо для статей 154 та 156-1.

Скриншоти переписок

Докази
примушування,
шантажу або
грумінгу

Локаційні дані (GPS)

Підтвердження
перебування в
одному місці в один
час

Метадані фото/ відео

Якщо злочинець
знімав акт для
подальшого шантажу



Стандарти допиту та уникнення ретравматизації

Сучасні стандарти розслідування статевих злочинів передбачають особливі процедури, що мінімізують повторну травматизацію потерпілих осіб.



Методика «Зелена кімната»

Опитування дітей проводиться спеціально підготовленим психологом у приміщенні, що не нагадує відділок поліції. Слідчий спостерігає через скло або монітор



Принцип недопустимості «Victim Blaming»

Суд не має права ставити запитання про минуле сексуальне життя потерпілої особи, її стиль одягу чи поведінку, якщо це не стосується безпосередньо обставин справи

У практиці ЄСПЛ (справа «М.С. проти Болгарії») закріплено: правоохоронні органи не повинні висувати до жертви нереальних вимог щодо надання доказів.

Показання потерпілої особи як самотійний доказ

Реформа статей про статеві злочини в Україні — це крок до визнання людської гідності найвищою цінністю. Європейська практика встановила нові стандарти доказування.

Новий стандарт

Якщо свідчення жертви є послідовними, логічними та не містять суттєвих суперечностей, вони можуть бути покладені в основу обвинувачення навіть за мінімуму інших доказів

Практика ЄСПЛ

Справа «М.С. проти Болгарії» встановила, що правоохоронні органи не повинні висувати нереальних вимог до жертв щодо надання доказів

Людська гідність

Реформа визнає людську гідність найвищою цінністю та захищає права потерпілих від статевих злочинів

